ВІСНИК науки та освіти
ISSN 2786-6165 (ONLINE) №1(43) 2026
Bulletin of Science and Education

УДК 930.1:327(477:560):338

https://doi.org/10.52058/2786-6165-2026-1(43)-3132-3146

Древніцький Юрій Романович кандидат історичних наук, доцент кафедри філософії та суспільних наук, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, м.Тернопіль, https://orcid.org/0000-0001-9257-4535

Прийдун Степан Васильович кандидат історичних наук,доцент кафедри всесвітньої історії та релігієзнавства, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, м.Тернопіль, https://orcid.org/0000-0003-1047-312X

ІСТОРІОГРАФІЯ УКРАЇНСЬКО-ТУРЕЦЬКИХ ВІДНОСИН: ЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ

Анотація. У статті здійснено комплексний історіографічний аналіз економічного аспекту українсько-турецьких міждержавних відносин від початку 1990-х років до періоду повномасштабної війни. Основну увагу зосереджено на еволюції наукових підходів до осмислення торговельно-економічного співробітництва, інвестиційної взаємодії, енергетичних та інфраструктурних проєктів як ключових складових двостороннього партнерства. Проаналізовано праці українських і зарубіжних дослідників, у яких відображено перехід від описового аналізу динаміки товарообігу та договірно-правової бази до міждисциплінарного бачення економічних відносин крізь призму геополітики, регіональної безпеки та євроінтеграційних процесів.

У статті показано, що в ранній історіографії економічна складова українсько-турецьких відносин розглядалася переважно як похідна від політичного діалогу, тоді як у дослідженнях другої половини 2000-х – початку 2010-х років з’являється акцент на інституційних механізмах співпраці, регіональному рівні та проблемі асиметрії торговельного балансу. Окремо проаналізовано новітні наукові розвідки після 2014 року та 2022 року, в яких економічна взаємодія інтерпретується як інструмент національної стійкості, логістичної та енергетичної безпеки, а також чинник повоєнного відновлення України. Обґрунтовано, що підписання Угоди про зону вільної торгівлі та воєнні виклики спричинили структурні зрушення в науковому дискурсі, зокрема посилення уваги до оборонно-промислової кооперації та високотехнологічного експорту.

Зроблено висновок про поступовий перехід історіографії від кількісно-статистичного опису до системного аналізу економічного партнерства України і Туреччини як елемента регіональної та міжнародної безпеки, що відкриває перспективи для подальших комплексних досліджень.

Ключові слова: Україна, Туреччина, українсько-турецькі відносини, історіографія, зовнішня політика, міжнародні відносини, стратегічне партнерство, торговельно-економічні зв'язки.

Drevnitskyi Yuriy Romanovych PhD in History, Associate Professor of the Department of Philosophy and Social ScienceTernopil Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ternopil, https://orcid.org/0000-0001-9257-4535

Pryidun Stepan Vasylovych PhD in History, Associate Professor of the Department of World History and Religious Studies, Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ternopil, https://orcid.org/0000-0003-1047-312X

HISTORIOGRAPHY OF UKRAINIAN–TURKISH RELATIONS: THE ECONOMIC DIMENSION

Abstract. The article provides a comprehensive historiographical analysis of the economic dimension of Ukrainian–Turkish interstate relations from the early 1990s to the period of the full-scale war. The main focus is placed on the evolution of scholarly approaches to understanding trade and economic cooperation, investment interaction, and energy and infrastructure projects as key components of bilateral partnership. The study examines works by Ukrainian and foreign researchers that reflect a shift from a descriptive analysis of trade turnover dynamics and the legal framework to an interdisciplinary interpretation of economic relations through the lenses of geopolitics, regional security, and European integration processes.

The article demonstrates that in early historiography the economic component of Ukrainian–Turkish relations was viewed primarily as derivative of political dialogue, whereas studies of the second half of the 2000s and the early 2010s increasingly emphasized institutional mechanisms of cooperation, the regional level, and the problem of trade balance asymmetry. Particular attention is paid to recent scholarly works after 2014 and 2022, in which economic interaction is interpreted as an instrument of national resilience, logistical and energy security, and a factor in Ukraine's post-war recovery. It is argued that the

signing of the Free Trade Agreement and wartime challenges led to structural shifts in academic discourse, notably an increased focus on defense-industrial cooperation and high-tech exports.

The article concludes that historiography has gradually moved from quantitative and statistical description toward a systemic analysis of the economic partnership between Ukraine and Turkey as an element of regional and international security, opening new prospects for further comprehensive research.

Keywords: Ukraine, Turkey, Ukrainian–Turkish relations, historiography, foreign policy, international relations, strategic partnership, trade and economic relations.

Постановка проблеми. Економічний вимір українсько-турецьких відносин посідає важливе місце в системі двосторонньої взаємодії двох держав від моменту встановлення дипломатичних відносин і до сьогодення. Торговельно-економічне співробітництво, інвестиційні потоки, енергетичні та інфраструктурні проєкти виступали не лише індикаторами інтенсивності міждержавних контактів, а й інструментами реалізації ширших зовнішньополітичних та безпекових стратегій України і Турецької Республіки. У цьому контексті особливого значення набуває аналіз історіографії економічного аспекту українсько-турецьких відносин, що дозволяє простежити еволюцію наукових підходів, зміну дослідницьких пріоритетів і методологічних рамок упродовж 1990-х – 2020-х років.

Актуальність звернення до історіографічного аналізу зумовлена кількома чинниками. По-перше, економічна складова двосторонніх відносин тривалий час розглядалася переважно як похідна від політичного діалогу, що обмежувало глибину її наукового осмислення. По-друге, після 2014 року, а особливо в умовах повномасштабної війни проти України, економічні відносини з Туреччиною набули нових функцій, пов’язаних із забезпеченням національної стійкості, логістичної та енергетичної безпеки, а також повоєнного відновлення. Це зумовило появу новітніх досліджень, у яких економіка інтегрується в безпековий та геополітичний дискурс.

Метою статті є систематизація та критичний аналіз основних напрямів і підходів в українській та зарубіжній історіографії, присвяченій економічному аспекту українсько-турецьких відносин, а також виявлення еволюції наукового бачення від описового аналізу торговельної динаміки до комплексного розгляду економічного партнерства як складової регіональної та міжнародної безпеки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фундаментальним внеском у систематизацію знань про економічну взаємодію двох держав стала монографія О. Довгаль та Р. Коваленка «Торговельно-економічні відносини

України та Турецької Республіки: євроінтеграційний контекст» [5]. Ця праця посідає особливе місце в історіографії, оскільки автори вперше застосували комплексний підхід, розглядаючи двостороннє партнерство не ізольовано, а як інтегральну складову європейського економічного простору. Науковці обґрунтовують концепцію «трикутної взаємодії» (Україна – Туреччина – ЄС), доводячи, що спільний євроінтеграційний вектор є не лише політичним орієнтиром, а й прагматичним економічним базисом, який вимагає синхронізації стандартів та приєднання до Пан-Євро-Середземноморської конвенції про правила походження товарів. Важливим є використання економіко-математичного інструментарію для оцінки потенціалу співпраці. Дослідники провели кореляційно-регресійний аналіз впливу макроекономічних факторів (динаміки ВВП, волатильності валютних курсів) на обсяги експортно-імпортних операцій, що дозволило виявити високу чутливість двосторонньої торгівлі до глобальних кон'юнктурних змін. Такий підхід знаменує якісний стрибок у науковій розробці теми: від констатації статистичних фактів до побудови прогностичних моделей, які дозволяють оцінювати ефекти від створення Зони вільної торгівлі не на основі припущень, а на базі розрахункових даних. Ще один аспект, що вирізняє цю працю, — це фокус на інституційному та інфраструктурному забезпеченні зовнішньоекономічної діяльності. Автори виходять за рамки традиційного аналізу товарних потоків, акцентуючи увагу на необхідності розвитку логістичних хабів та транспортних коридорів, що здатні реалізувати транзитний потенціал обох країн у системі світової торгівлі. У роботі також наголошується на стратегічному значенні кооперації у високотехнологічних сферах та ВПК, що розглядається як інструмент подолання сировинної структури українського експорту та переходу до більш збалансованої моделі економічного партнерства.

Праця К. Маркевича [9], присвячена стратегії економічного співробітництва двох держав у міжнародному та регіональному вимірах. Автор розглядає Туреччину як потужного субрегіонального лідера та ключову державу для транзитних можливостей України в напрямку Середземномор'я та Близького Сходу. Здійснюється комплексний аналіз динаміки товарообігу, акцентуючи на тому, що з моменту встановлення дипломатичних відносин обсяги торгівлі зросли з незначних показників до понад 3,4 млрд дол. США у 2007 році. У роботі фіксується домінування в українському експорті сировинних товарів (металопродукція, хімія), тоді як турецький імпорт відзначався вищою часткою високотехнологічних товарів та продукції легкої промисловості. Окремий науковий інтерес становить висвітлення інвестиційної складової та регіональної специфіки двосторонніх взаємин. У статті проаналізовано зростання турецьких прямих

інвестицій, які досягли піку у 2007 році, виділивши будівельну галузь як пріоритетну сферу капіталовкладень у контексті підготовки інфраструктури до Євро-2012.

Е. Ахмедова [1] розглядає економічні відносини між Україною та Туреччиною крізь призму регіональної безпеки та геополітичних зрушень у Чорноморському басейні. У цій праці торговельна та інвестиційна взаємодія інтерпретується як інструмент стабілізації та відновлення держави в умовах гібридних загроз. Авторка наголошує, що після анексії Криму Туреччина вийшла на перше місце у зовнішньополітичних пріоритетах України, а економічна складова стратегічного партнерства трансформувалася у засіб залучення фінансової допомоги та ресурсів для повоєнної реконструкції. Особливу увагу в роботі приділено енергетичному та інфраструктурному аспектам співпраці як ключовим елементам національних інтересів. Дослідниця виокремлює критичну важливість домовленостей щодо проходу танкерів із скрапленим газом через Босфор та будівництва відповідних терміналів, що прямо корелює з енергетичною незалежністю України. Також у статті проаналізовано роль транспортних коридорів у рамках ініціативи ЄС «Чорноморська синергія» та перспективи залучення турецьких будівельних компаній до відновлення зруйнованих регіонів України, що підтверджує тісний взаємозв'язок між безпековою стабільністю та економічним розвитком у сучасних наукових розвідках.

Дослідження А. Бояра та В. Лажніка [3] присвячене математико-статистичному моделюванню динаміки товарної торгівлі. Автори застосували поліноміальну модель четвертого ступеня для апроксимації трендів товарообігу за 2001–2022 роки, довівши високу кореляцію між українсько-турецькою торгівлею та загальними тенденціями зовнішньоекономічної діяльності України. Важливим для розкриття економічного аспекту є аналіз авторами «асиметрії» двосторонніх відносин в умовах воєнного стану. У праці детально обґрунтовано причини падіння українського експорту на 29% у 2022 році (блокада портів, логістичні обмеження) на тлі зростання імпорту турецької продукції, зокрема товарів військово-оборонного призначення. Автори вводять у науковий обіг розрахунки «коефіцієнта збалансованості», який у 2022–2023 роках продемонстрував поглиблення диспропорцій на користь Туреччини. Ця робота є ключовою для розуміння того, як економічна складова партнерства адаптувалася до безпекових викликів, перетворюючи Туреччину з ринку збуту сировини на критично важливого постачальника високотехнологічної та оборонної продукції.

У дослідженні Є. Солових [12] акцент зміщується на аналіз посткризового відновлення економічних показників та диверсифікацію торговельних зв'язків. Авторка фіксує позитивну динаміку виходу з рецесії,

відзначаючи зростання українського експорту до Туреччини на 19% (до 1,8 млрд дол.) за перші 9 місяців 2017 року. Важливим науковим внеском статті є деталізація товарної структури: дослідниця не лише констатує традиційне домінування сировинних груп (чорні метали – 803,9 млн дол., насіння соняшнику), але й виявляє нові експортні ніші, такі як кондитерські вироби та полімери, що свідчить про поступову трансформацію української пропозиції. Окрему увагу приділено аграрному сектору, де Туреччина визначається як ключовий імпортер української сої (40% загального експорту), та перспективам кооперації у машинобудуванні й тепличних технологіях. Ще один важливий вектор дослідження — оцінка реального обсягу турецьких інвестицій, де авторка виявляє суттєву розбіжність між офіційною статистикою (260 млн дол. станом на 2016 р.) та експертними даними, які сягають 3 млрд дол. через урахування капіталу з третіх країн. У статті детально проаналізовано галузевий розподіл інвестицій із домінуванням промисловості (32%) та телекомунікацій (17%), зокрема через діяльність компанії Turkcell. Новизною роботи є також розгляд впливу турецького бізнесу на регіональний розвиток через транспортну логістику: авторка наводить приклад запуску міжнародних рейсів «Turkish Airlines» до Херсона та Запоріжжя, що стало каталізатором економічного пожвавлення цих регіонів. Водночас дослідниця критично оцінює політико-правове поле, характеризуючи його як «партнерство без стратегії» через непрозорість правил гри для інвесторів.

Важливим внеском у дослідження торговельно-економічних відносин є праця І. Федуна та О. Генералова [14], де українсько-турецьке співробітництво розглядається крізь призму структурних реформ та державної підтримки експорту. Автори детально проаналізували динаміку зовнішньоторговельного обороту, акцентуючи увагу на тому, що у досліджуваний період Туреччина залишалася одним із небагатьох стратегічних партнерів, з якими Україна зберігала позитивне сальдо торгівлі. Особливий інтерес становить спроба науковців екстраполювати досвід турецького «економічного дива» (зокрема, ефективну монетарну політику та стимулювання малого бізнесу) на українські реалії, розглядаючи Анкару не лише як контрагента, а як рольову модель для макроекономічної стабілізації. Значущим аспектом дослідження є зміщення фокусу з традиційної сировинної торгівлі на високотехнологічну кооперацію. Дослідники обґрунтовують перспективність поглиблення стратегічного партнерства в аерокосмічній та військово-оборонній сферах, вбачаючи в цьому запоруку довгострокової економічної безпеки. Також у роботі наголошено на значному впливі турецького капіталу на економіку України (діяльність понад 600 підприємств), що дозволяє авторам кваліфікувати економічну взаємодію як

фундамент для політичної підтримки суверенітету України в умовах гібридних загроз у Чорноморському регіоні.

І. Федун, М. Стецько та І. Стржельська [15] зосереджують увагу на комплексному аналізі торговельного співробітництва України з Туреччиною в умовах глобальної нестабільності та трансформації світових ринків. Науковці розглядають двосторонню торгівлю не лише як обмін товарами, а як стратегічний елемент зовнішньоекономічної безпеки, акцентуючи на необхідності адаптації експортно-імпортних операцій до нових логістичних та геополітичних реалій. У статті детально проаналізовано динаміку зовнішньоторговельного обороту, причому дослідники спираються на широку джерельну базу, включаючи офіційні дані Держстату та дипломатичних установ. Особливий інтерес становить підхід авторів до оцінки товарної структури: вони виокремлюють ключові групи товарів, що формують основу експортного потенціалу України на турецькому ринку, та досліджують зміни в імпортних потоках. Робота також висвітлює інституційні аспекти співпраці, зокрема роль дипломатичних механізмів у підтримці бізнесу.

У дослідженні Ю. Присяжнюка [11], українсько-турецькі економічні відносини розглядаються крізь призму євроінтеграційних процесів та глобальної конкуренції. Автор вводить в обіг концепцію «спільної стратегії розвитку», де двостороння співпраця аналізується не ізольовано, а як складова ширшого геополітичного трикутника «Україна – Туреччина – ЄС». Науковець обґрунтовує тезу, що попри рецесійні явища на європейських ринках того періоду, курс на євроінтеграцію залишався спільним інституційним орієнтиром для обох держав, що вимагало гармонізації економічних стратегій та переходу до більш складних форм кооперації задля забезпечення національної безпеки. Особливий акцент у роботі зроблено на геоекономічному потенціалі Чорноморського регіону як платформи для посилення суб'єктності обох країн. Присяжнюк вказує на зміщення центрів світової економічної активності в бік Азії, розглядаючи Туреччину як ключового партнера для диверсифікації української зовнішньоекономічної діяльності в нових умовах. Важливим висновком дослідження є твердження про те, що в умовах глобальної нестабільності двосторонні відносини набувають висхідного характеру, трансформуючись із ситуативного партнерства у довгострокову модель сталого розвитку, що спирається на транзитні та логістичні переваги регіону.

Окреме місце в історіографії посідає фундаментальна аналітична доповідь колективу авторів Національного інституту стратегічних досліджень (Н. Гавриленко, М. Замікула, І. Ус та ін.) [13], яка представляє інституційний погляд на українсько-турецьке партнерство в умовах

глобальних безпекових зрушень. На відміну від вузькогалузевих досліджень, автори цієї праці здійснюють комплексний моніторинг зовнішньоекономічних аспектів співпраці, розглядаючи їх через призму національної стійкості. Ключовим внеском роботи є детальний аналіз Угоди про вільну торгівлю, підписаної у лютому 2022 року. Фіксується факт лібералізації (скасування мит на 95% товарних позицій), а й критично оцінюють ризики для вітчизняного виробника, зокрема вказуючи на збереження Туреччиною тарифних квот на стратегічно важливу для України аграрну продукцію (зернові, м'ясо птиці). Автори констатують «відкриття» турецького ринку металургії лише для 33 тарифних ліній, що свідчить про жорсткий протекціонізм Анкари навіть у рамках партнерства. Другий вектор дослідження стосується трансформації логістично-енергетичної ролі Туреччини після 24 лютого 2022 р.. Автори доповіді обґрунтовують тезу про перетворення економічних відносин на інструмент виживання держави, де турецьке посередництво у «зерновій ініціативі» та закриття проток згідно з Конвенцією Монтре стали факторами прямого впливу на макроекономічну стабільність України. Наукова новизна роботи також полягає у висвітленні «енергетичного прагматизму» Анкари: дослідники аналізують подвійну гру Туреччини, яка, з одного боку, диверсифікує джерела енергії для Європи, а з іншого — поглиблює співпрацю з РФ («Аккую», оплата газу в рублях) задля власної економічної вигоди. Такий підхід дозволив авторам сформулювати рекомендації щодо необхідності «секуратизації» економічних відносин, де спільні оборонні проєкти (Baykar, двигуни для корветів) стають драйвером не лише безпеки, а й високотехнологічного експорту.

М. Хмара [16] здійснив критичний аналіз перспектив створення ЗВТ, акцентуючи увагу на ризиках асиметрії тарифного регулювання. Автор вказує на суттєву диспропорцію у рівнях захисту національних ринків після вступу України до СОТ: на момент дослідження середньозважена тарифна ставка Туреччини значно перевищувала українську, сягаючи у чутливому агропромисловому секторі критичних значень (до 225% на м'ясну продукцію). Наукова цінність роботи полягає у ранньому попередженні про загрози для вітчизняного виробника, оскільки Хмара прогнозував зростання від'ємного сальдо торгівлі у разі швидкого скасування мит без дієвих компенсаторних механізмів. Важливим аспектом дослідження є розгляд економічного співробітництва у ширшому регіональному контексті Близького Сходу. М. Хмара розглядає Туреччину не лише як кінцевий ринок збуту, а як транзитний хаб та джерело альтернативних енергоносіїв і портфельних інвестицій для України. Вчений обґрунтовує необхідність диверсифікації українського експорту шляхом переходу від сировинної моделі до торгівлі послугами (зокрема, будівництво інфраструктури) та

продукцією військово-промислового комплексу. В історіографічному плані ця праця фіксує зародження стратегічного бачення кооперації у сфері ВПК, яка згодом стане драйвером партнерства, водночас наголошуючи на необхідності використання інструментарію СОТ для захисту національних економічних інтересів у перемовинах з Анкарою.

Стаття Н. Крук [7], присвячена аналізу українсько-турецьких відносин у контексті зовнішньополітичних стратегій обох держав. Авторка розглядає двостороннє співробітництво як ключовий елемент регіональної архітектури безпеки в Чорноморському басейні. Для історіографії економічних відносин ця праця цінна тим, що фіксує етап найвищої інституціоналізації партнерства: дослідниця акцентує увагу на ефективності нових механізмів співпраці, зокрема Стратегічної ради високого рівня (створеної у 2011 р.), визначаючи їх як головний політичний драйвер, що надав імпульс розвитку торговельно-економічних та інвестиційних зв'язків у той період. Другий важливий аспект дослідження Н. Крук — розгляд геоекономічної складової взаємин. Інтегруючи економічні інтереси в ширший зовнішньополітичний контекст, авторка позиціонує Туреччину не просто як торговельного партнера, а як стратегічного гравця у транзитних та енергетичних проєктах Євразії. У статті простежується теза про те, що саме політична воля та узгодженість зовнішньополітичних доктрин Києва та Анкари на початку 2010-х років стали тим фундаментом, який уможливив перехід від декларацій до реалізації масштабних спільних ініціатив в економічній площині, заклавши основу для подальших переговорів про зону вільної торгівлі.

Праця Н. Небаби та Д. Рудь-Вольги [10] поглиблює розуміння аграрного вектору співпраці, фокусуючись на конкретних товарних групах, зокрема м'ясній продукції. На відміну від макроекономічних оглядів, авторки застосовують мікроекономічний підхід, аналізуючи структурні диспропорції турецького сільського господарства (дефіцит сільськогосподарських земель, недостатній рівень інвестицій), що створює об'єктивні передумови для зростання українського імпорту. Значним аспектом дослідження є аналіз нетарифних обмежень та логістичних перешкод, з якими стикаються українські експортери. Дослідниці детально розглядають механізми квотування та санітарного контролю, які Туреччина використовує для захисту внутрішнього ринку, що дозволяє кваліфікувати торговельну політику Анкари того періоду як жорстко протекціоністську. Наукова цінність статті полягає у формулюванні практичних рекомендацій для українських виробників щодо адаптації до вимог турецького законодавства, що свідчить про перехід наукової думки від теоретичного осмислення партнерства до вирішення прикладних завдань експортної експансії.

Ф. Баг [2] проаналізував динаміку торговельних відносин у період їхнього становлення та первинного накопичення капіталу (1992–2005 рр.). Автор розглядає географічну близькість держав як фундаментальний, але недостатньо використаний ресурс, акцентуючи увагу на тому, що попри спільний вихід до Чорного моря, потенціал співробітництва реалізовувався переважно через спрощені форми торгівлі. Наукова цінність цієї праці полягає у фіксації перехідного етапу економічної взаємодії: дослідник констатує, що на початку 2000-х років структура товарообігу залишалася недиверсифікованою, а інституційні механізми (договірна база) відставали від потреб реального сектору економіки, який прагнув інтеграції в умовах глобалізації. Особливий інтерес становить методичний підхід автора до оцінки обсягів торгівлі, де поряд з офіційною статистикою розглядається феномен «човникової» та неорганізованої торгівлі, яка відігравала значну роль у 90-х роках. Ф. Баг вказує на асиметрію статистичних даних двох країн, що було характерною проблемою того часу, та обґрунтовує необхідність модернізації господарських зв'язків через перехід від стихійного обміну до довгострокових коопераційних проєктів. В історіографічному вимірі робота є важливим свідченням тогочасного дискурсу, коли головним завданням вбачалося не стільки створення ЗВТ, скільки елементарне впорядкування митних процедур та інформаційний обмін між бізнес-середовищами.

Праця С. Корсунського [6] відображає офіційний дипломатичний погляд на українсько-турецькі взаємини в момент їх піднесення до рівня стратегічного партнерства. Автор здійснює комплексний аналіз «турецького вектору» зовнішньої політики, розглядаючи економічну складову як невід'ємну частину безпекової архітектури Чорноморського регіону. Дипломат не лише фіксує поточний стан торговельного балансу, а й концептуалізує співпрацю як фактор перетворення Чорного моря на «зону миру та стабільності».

У роботі обґрунтовується теза про взаємозалежність політичного діалогу та економічних успіхів: активізація контактів на найвищому рівні визнається головним драйвером для розблокування інвестиційних проєктів та зняття торговельних бар'єрів. Ще одним важливим акцентом дослідження є виокремлення пріоритетних галузей, які згодом стануть флагманами співпраці.

С. Корсунський детально аналізує перспективи військово-технічного співробітництва та наукової кооперації. Ця стаття цінна тим, що демонструє еволюцію стратегічного мислення: автор закликає відходити від ситуативної торгівлі сировиною до системної інвестиційної взаємодії та реалізації спільних високотехнологічних проєктів.

У дослідженні Т. Лахманюк [8] робиться спроба первинної систематизації українсько-турецьких відносин як цілісного комплексу політичних, економічних та гуманітарних зв'язків. Авторка акцентує увагу на формуванні договірно-правової бази як фундаменту для економічної співпраці, детально аналізуючи двосторонні угоди, підписані після здобуття Україною незалежності. Авторка фіксує перехідний етап: дослідниця вказує на невідповідність між високим рівнем політичного діалогу та недостатніми обсягами реальної економічної кооперації, пояснюючи це незавершеністю структурних реформ та бюрократичними перепонами. Окремий науковий інтерес становить розгляд авторки галузевих пріоритетів співробітництва, серед яких ключове місце відводиться енергетичній безпеці та науково-технічному обміну. Спираючись на аналіз тодішніх геополітичних реалій, авторка розглядає перспективи диверсифікації енергопостачання через територію Туреччини як стратегічний напрям, що здатний зменшити залежність від традиційних постачальників. Робота також висвітлює важливість транспортних коридорів та транзитного потенціалу обох країн, що дозволяє віднести її до групи досліджень, які заклали основу для подальшого вивчення геоекономічної ролі Чорноморського регіону.

Стаття Н. Василихи та Д. Цапа [4] присвячена аналізу зовнішньоекономічних зв'язків України з країнами Організації Чорноморського економічного співробітництва (ОЧЕС). Вона позиціонує Туреччину не ізольовано, а як ключового гравця та економічного лідера Чорноморського регіону, від взаємодії з яким залежить ефективність реалізації транзитного потенціалу України. Автори акцентують увагу на тому, що розвиток портової інфраструктури та логістичних хабів є спільною стратегічною метою в рамках ОЧЕС, де інтереси Києва та Анкари об'єктивно співпадають. Дослідження фіксує динаміку експортно-імпортних операцій, підтверджуючи домінуючу роль Туреччини серед партнерів по ОЧЕС. Науковці розглядають Чорноморський регіон як єдину економічну екосистему, де конкурентоспроможність українського промислового комплексу (зосередженого на південному сході) напряму залежить від безпеки судноплавства та співпраці з причорноморськими державами. Такий підхід дозволяє віднести цю працю до групи досліджень, які обґрунтовують необхідність мультилатеральних механізмів співпраці для забезпечення національної економічної безпеки.

Висновки. Аналіз історіографії економічного аспекту українсько-турецьких відносин засвідчує поступову еволюцію наукових підходів, що відображає як зміни у самих двосторонніх взаєминах, так і трансформацію міжнародного середовища. Ранні дослідження 1990-х – початку 2000-х років зосереджувалися переважно на фіксації становлення торговельних зв’язків, формуванні договірно-правової бази та кількісній динаміці

товарообігу, часто залишаючи поза увагою структурні диспропорції та довгострокові стратегічні наслідки співпраці.

У працях другої половини 2000-х – початку 2010-х років простежується перехід до більш комплексного аналізу, зокрема через осмислення інвестиційної складової, регіонального виміру та ролі інституційних механізмів, таких як Стратегічна рада високого рівня. Водночас саме в цей період у науковому дискурсі з'являються перші критичні оцінки асиметрії економічних відносин і ризиків, пов'язаних із лібералізацією торгівлі та переговорним процесом щодо створення Зони вільної торгівлі.

Після 2014 року економічні відносини України й Туреччини дедалі частіше розглядаються крізь призму безпеки, геополітики та регіональної стабільності Чорноморського басейну. Новітні дослідження акцентують увагу на трансформації економічного партнерства в умовах гібридних і повномасштабних загроз, фіксують структурні злами в торговельному балансі, посилення ролі Туреччини як постачальника високотехнологічної та оборонної продукції, а також її значення у логістичних і енергетичних процесах, критичних для України.

Загалом історіографія економічного аспекту українсько-турецьких відносин демонструє рух від описово-статистичного аналізу до міждисциплінарного осмислення, що поєднує економічні, політичні та безпекові підходи. Водночас зберігається потреба у подальших дослідженнях, спрямованих на узагальнення досвіду воєнного та повоєнного періодів, оцінку ефективності Угоди про зону вільної торгівлі та розробку моделей взаємовигідної кооперації, здатних мінімізувати асиметрії та посилити економічну суб'єктність України у відносинах з Турецькою Республікою.

Література

1. Akhmedova E. The importance of the Black Sea security cooperation between The Republic of Turkey and Ukraine and the European union Black Sea synergy security system. Актуальні проблеми політики : зб. наук. пр. / редкол.: С. В. Ківалов (голов. редкол.), Л. І. Кормич (голов. ред.), І. М. Милосердна (відп. ред.) [та ін.] ; НУ «ОЮА», Південноукр. центр гендер. проблем. Одеса : Фенікс, 2019. Вип. 64. С. 168–179.

2. Баг Ф. С. Динаміка турецько-українських торговельних відносин. Вчені записки Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського. Серія: Економіка. 2007. Т. 20 (59), № 1. С. 12–17.

3. Бояр А. О., Лажнік В. Й. Динаміка та сучасний стан товарної торгівлі між Україною та Туреччиною. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління. 2023. № 10. URL: https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-10-02-02.

4. Василиха, Н. В., Цап Д. І. Зовнішньоекономічні відносини України з країнами Організації чорноморського економічного співробітництва. Науковий вісник Ужгородського національного університету : серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство / редкол.: М. М. Король (голов. ред.), М. М. Палінчак, Я.П. Дроздовський та ін.Ужгород: Видавничий дім "Гельветика",2021.Вип.35.С.7-12.

5. Довгаль О. А., Коваленко Р. С. Торговельно-економічні відносини України та Турецької Республіки: євроінтеграційний контекст: монографія. Харків. Видавець О. А. Мірошниченко, 2020. 204 с.

6. Корсунський С. В. Українсько-турецькі відносини: минуле, сьогодення, завтра... Науковий вісник Дипломатичної академії України. 2011. Вип. 17. С. 24–31.

7. Крук Н. І. Українсько-турецькі відносини в зовнішньополітичній стратегії України та Туреччини. Актуальні проблеми політики. 2013. Вип. 50. С. 103–110.

8. Лахманюк Т. Україна і Турецька Республіка: шляхи співробітництва. Україна−Європа−Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини. 2012. Вип. 9 С. 140−145.

9. Маркевич К.Л. Стратегія економічного співробітництва України та Туреччини: міжнародний та регіональний вимір. Культура народов Причерноморья. 2008. № 147. С. 62–65.

10. Небаба Н.О., Рудь-Вольга Д. Перспективи українсько-турецьких торгово-вельно-економічних відносин. Актуальні проблеми економіки, №9 (219), 2019. С. 31–42.

11. Присяжнюк Ю. Стратегія українсько-турецького економічного розвитку в умовах поглиблення євроінтеграції. Вісник Львівського університету. Серія : Міжнародні відносини. 2018. Вип. 45. С. 264–272.

12. Солових Є. М. Україна-Туреччина: політико-економічні аспекти взаємовідносин і перспективи розвитку. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм. 2018. Вип. 8. С. 80–87. https://doi.org/10.26565/2310-9513-2018-8-08

13. Стратегічне партнерство з Турецькою Республікою: зовнішньоекономічні аспекти: аналіт. доп. / [Н. Гавриленко, М. Замікула, І. Ус та ін.; за заг. ред. М. Паламарчука, Р. Юлдашева]. Київ : НІСД, 2022. 68 с.

14. Федун І. Л., Генералов О. І. Туреччина – міжнародний торговельний партнер. Економіка та суспільство. 2018. Випуск № 18. С. 73–79. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-18-11

15. Федун І. Л., Стецько М. В., Стржельська І. О. Торговельне співробітництво України з Турецькою Республікою. Економіка та суспільство. 2023. № 47. URL: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-52.

16. Хмара М. П. Стан та перспективи співробітництва України з Турецькою Республікою в рамках створення зони вільної торгівлі. Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2011. Вип. 100(1). С. 186–190.

References

1. Akhmedova E. The importance of the Black Sea security cooperation between the Republic of Turkey and Ukraine and the European Union Black Sea Synergy security system // Aktualni problemy polityky : zb. nauk. pr. Odesa : Feniks, 2019. Vyp. 64. S. 168–179. [in English]

2. Bah F. S. Dynamika turetsko-ukrainskykh torhovelnykh vidnosyn [Dynamics of Turkish–Ukrainian trade relations] // Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu im. V. I. Vernadskoho. Seriia: Ekonomika. 2007. T. 20 (59), № 1. S. 12–17. [in Ukrainian]

3. Boiar A. O., Lazhnik V. Y. Dynamika ta suchasnyi stan tovarnoi torhivli mizh Ukrainoiu ta Turechchynoiu [Dynamics and current state of commodity trade between Ukraine and Turkey] // Problemy suchasnykh transformatsii. Seriia: ekonomika ta upravlinnia. 2023. № 10. DOI: https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-10-02-02. [in Ukrainian]

4. Vasylykha N. V., Tsap D. I. Zovnishnoekonomichni vidnosyny Ukrainy z krainamy Orhanizatsii Chornomorskoho ekonomichnoho spivrobitnytstva [Foreign economic relations of Ukraine with the countries of the Organization of the Black Sea Economic Cooperation] // Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriia: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo. Uzhhorod : Helvetyka, 2021. Vyp. 35. S. 7–12. [in Ukrainian]

5. Dovhal O. A., Kovalenko R. S. Torhovelno-ekonomichni vidnosyny Ukrainy ta Turetskoi Respubliky: yevrointehratsiinyi kontekst [Trade and economic relations between Ukraine and the Republic of Turkey: European integration context] : monohrafiia. Kharkiv : Vydavets O. A. Miroshnychenko, 2020. 204 s. [in Ukrainian]

6. Korsunskyi S. V. Ukrainsko-turetski vidnosyny: mynule, sohodennia, zavtra… [Ukrainian–Turkish relations: past, present, and future] // Naukovyi visnyk Dyplomatychnoi akademii Ukrainy. 2011. Vyp. 17. S. 24–31. [in Ukrainian]

7. Kruk N. I. Ukrainsko-turetski vidnosyny v zovnishnopolitychnii stratehii Ukrainy ta Turechchyny [Ukrainian–Turkish relations in the foreign policy strategies of Ukraine and Turkey] // Aktualni problemy polityky. 2013. Vyp. 50. S. 103–110. [in Ukrainian]

8. Lakhmaniuk T. Ukraina i Turetska Respublika: shliakhy spivrobitnytstva [Ukraine and the Republic of Turkey: paths of cooperation] // Ukraina–Yevropa–Svit. Mizhnarodnyi zbirnyk naukovykh prats. Seriia: Istoriia, mizhnarodni vidnosyny. 2012. Vyp. 9. S. 140–145. [in Ukrainian]

9. Markevych K. L. Stratehiia ekonomichnoho spivrobitnytstva Ukrainy ta Turechchyny: mizhnarodnyi ta rehionalnyi vymir [Strategy of economic cooperation between Ukraine and Turkey: international and regional dimensions] // Kultura narodov Prichernomoria. 2008. № 147. S. 62–65. [in Ukrainian]

10. Nebaba N., Rud-Volha D. Perspektyvy ukrainsko-turetskykh torhovelno-ekonomichnykh vidnosyn [Prospects of Ukrainian–Turkish trade and economic relations] // Aktualni problemy ekonomiky. 2019. № 9 (219). S. 31–42. [in Ukrainian]

11. Prysiazhniuk Y. Stratehiia ukrainsko-turetskoho ekonomichnoho rozvytku v umovakh pohlyblennia yevrointehratsii [Strategy of Ukrainian–Turkish economic development under deepening European integration] // Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriia: Mizhnarodni vidnosyny. 2018. Vyp. 45. S. 264–272. [in Ukrainian]

12. Solovykh Ye. M. Ukraina–Turechchyna: polityko-ekonomichni aspekty vzaiemo-vidnosyn i perspektyvy rozvytku [Ukraine–Turkey: political and economic aspects of relations and development prospects] // Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina. Seriia: Mizhnarodni vidnosyny. Ekonomika. Krainoznavstvo. Turyzm. 2018. Vyp. 8. S. 80–87. DOI: https://doi.org/10.26565/2310-9513-2018-8-08. [in Ukrainian]

13. Stratehichne partnerstvo z Turetskoiu Respublikoiu: zovnishnoekonomichni aspekty [Strategic partnership with the Republic of Turkey: foreign economic aspects] : analit. dop. / N. Havrylenko, M. Zamikula, I. Us ta in. Kyiv : NISD, 2022. 68 s. [in Ukrainian]

14. Fedun I. L., Heneralov O. I. Turechchyna – mizhnarodnyi torhovelnyi partner [Turkey as an international trade partner] // Ekonomika ta suspilstvo. 2018. Vyp. 18. S. 73–79. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-18-11. [in Ukrainian]

15. Fedun I. L., Stetsko M. V., Strzhelska I. O. Torhovelne spivrobitnytstvo Ukrainy z Turetskoiu Respublikoiu [Trade cooperation between Ukraine and the Republic of Turkey] // Ekonomika ta suspilstvo. 2023. № 47. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-52. [in Ukrainian]

16. Khmara M. P. Stan ta perspektyvy spivrobitnytstva Ukrainy z Turetskoiu Respublikoiu v ramkakh stvorennia zony vilnoi torhivli [State and prospects of cooperation between Ukraine and the Republic of Turkey within the free trade area] // Aktualni problemy mizhnarodnykh vidnosyn. 2011. Vyp. 100 (1). S. 186–190. [in Ukrainian]